

Солун 1925
Чылдын
август 31-де
үнүп эгелээн

ШЫНЫ

№ 51 (15271) ♦ 1994 чылдын март 22, вторник

Солуна ат салган сагы 20.00 — Сагар өртөз 50 рубль.

Ачы-дуза чедирилгезиниң ойнаашкыннары

МАШИНА-ДАА, БАЖЫҢ-ДАА БАР

Бөгүн ижер-чир аш-чөмүс, кедер идик-хөмүс чөтчир, барын билеп орувусса-даа, соң даарта рынок өртектери биске чуну хайрылар бээрин, олар жеже түнге улгадып каарын билбес апарган бис. Шуут-ла тывызык-биле дөмөй апарган чуртталга-ла болбайт. Ынчангаш акша-төгөрик тып шыда-вас, ам-даа куруне кармаанын бодол оларура коллективтер амдырап, чурттаарынын бир-ле аргазын тывар, дилээр журга таваржып турарлар. Ам канчаар, дилемден колда-чы деп чүве бар, чамак культура, спорт организациялары, школар коллективтери ачы-дуза марафоннарын эрттиргилээш, эвээш-биче-даа түнигү акша-көпөстү, мал-маганы, баран-саранын белек-сөй кылдыр ап келдилер. Бу уладала, ам каш-ла хонгаш, ТР-ниң театр аждакчыларының эвилеси ачы-дуза чедирилгезиниң акша-баран лотереяларына ойнаашкынар эрттирер деп шийтирлээш. Бистин корреспондентис ТР-нин культуразынын алдарыг аждакчына ОЮНГА учурашкан, анаа айтыргылар салган.

— Сайхо Даржаасна, чуну-даа бугура, чуну-даа эрттирер оон чыдаганы, со-рулазны черле турар, мыдыг ийик бе?
— Ынчанмай канчаар, Ын-да чылдаган, соруга мын-дыг: Март 27-те Тываның на-дунагал театрына театрын Делегей хүнү болуп, ол улуг болушкун, Бистер ынчаар би-ли турар бис. Байырлар-дыр. Ынчан хөндү, чонуг болуп бис. Аалчылар-даа келир. Ча-рыгдал хөй болуп. Оксээр ча-рыгдал хамаанчок, ал-боттарының бисин алыр акша-шалымыс хемчээли ды-ка эвээш. Чүрле хүнү бора-дал чурттап орар-дыр бис. Ынчангаш бистин эвиле ачы-дуза чедирилгезин лотерея ойнаашкынарын эрттирер деп түнелге келген. Ам ол билет-терин тарашчоруп турар бис. Бир билеттин өртөз 3 мун рубль.
— Анаа чуну-чуну ойнап ап болуру? Бөгүн номчучу бу-рузун сонугура бээр айты-рыг ол боор ийин.

— Ойнаашкынар саны хөй болганда, анаа кол-колун алап көрөш. Аас-кежиктиг билетер сэдип алган кижилер автомобиль, 5, 10, 15 ми-ллион рубль өртөктө 1, 2, 3 квартиралыг бажынарны, со-дукчулары, телевизорлары, видео болгаш аудио апарату-рлары, электр приборла-рын, калькуляторлары, оексе-даа чуртга хөргөлдөш бажы-наарынын ойнадып ап болу-рура. Билеттерин бистин эви-леде тарашчоруп турар. Олар-дын саны кызыгарыг бол-ганда, борта сонугурадык ки-жилерин сэдип алыр аажок чоруду. Ынчанга коммерсант-ка чүч-чүзү биле сэдип ап турлар. Ынчангаш далашкыны-га дээр боор.
— Ойнаашкынар каа эр-терил, оларнын төлөврий кан-дыг азыраг болуру, кандыг бир бараан ойнап алган киж-и лотерея билегиниң номерин кайдын билеп алмыр, Сайхо Даржаасна?
— Лотерея билеттериниң ойнаашкынары апрель 8,9 хү-неринде театрын фойезинге

— Акша-төгөрикче чеди-мес улус бис деп үстүнде чу-гаалап мен. Бистер чогаалык эвилелдин кижилери бол-ганмыста анаа биче театр аждып алыр бодал турар бис. Орта чогаалчылар-ның чаа чогаалдарын, шиле-рин тургузар, чугаалажар, сайтар болал бар. Ынчан-гаш түс-түс чогаалчык кежэ-лер эрттирер, орта чарыгалды херек апаар. Оон аптада пен-сионер артистерге, сапаторий-курорт баар кижилерге, эвээш шалынын парикмахерлерге, режиссерларга, аары-аржык, чедилис өг-бүлелерге, ыңай-бээр чогаалчык командаларга калар бар аждакчыларга акша дуазын көргүзөр, театр-га херек өскө-даа чарыгалдар-га аждакчы бис. Ынчангаш лотерея билеттерин сэд-ип аларын коллективтерге, киж-и бурузунге сүмөлээр, ди-кээр-дир мен. Силерин ачы-дузаар биске буяна бол-зунам.

— Ачы-дуза чедирилгезиниң ойнаашкынары апрель 8,9 хү-неринде театрын фойезинге

Айтыргыларын Шаңгыр-оол ДОРЖУ салган.

Хүннүн МЕДЭЭЛЕРИ

Таңды кожуунда
ҮРЕЗИН ЧЕТЧИР,
ШЫНАРЫ ЭКИ

«Революцияның чалбыжы» совхозтун топ шаңгыга чеде бергеш, ында-мында овал-ландыр уруп каан чыдар тараа көргөш, Шоолдуң онгул-чингил бичекке тейжигеш-тери сагышка-даа кире хонар мындыг. Бо ажил-агыйның өрткөн чылын ажаап алган таразынын дүжүдү бөгүндө бизин шыг-жырмада бар. Ындыг болбастар аргаза чок, чүге диез 1992 чылдын таразын бизин 1993 чылда дужаап турдулар. Ынчангаш ол тала-зы-биле байдал мында чогулчалыг.

Часкы хову ажилдарына Картофель үренин бур-чүдүр эвээш үе арткап, Бо-чылды күнү ажаап алыр дүжүт дээш анаа белеткел бо хүннерде чоруп турар, тараажылар анаа хынамчалыг белеткенип турар дээр-зин билдир бис. Эки белеткел-ден хөй-ле чүдүлдер хамаар-шыр деп чүвени олар кым-дан артык билдирлер. Тара-шөлдөрүнн чайгы болаа-зырадыггазын ий-уш удаа чоруткан. Оон-биле кады үренин аргаалашкынын хы-намчалыг, негелдече дүшүр чоруткан. Ол бо хүннерде четчир кылдыр белеткиттин-ген. Кызыл-тас үренин четчир кылдыр арылааш, шыгжап алган. Оон шынары чогур негелдече дүжүр дээрзин хыналданы түнели көргүскен. Суланын 360 ар-байын 180 тонна үренинче-лар база бар. Чыңгыз аграт-тар машинистин Виктор Южакон, Александр Сели-геев, Маалыр-оол Силян, шан аждакчызы Любовь Шамыева Оюн оларнын кы-рмык, ак сеткилдиг ажил-дан турарын шан эргелекчи-ни Лидия Ивановна Якунина чугаалады.

САВЫ-ООЛ ООРЖАК.

СЕПТЕЛГЕ КИДИН ТҮЛҮК

Таңды кожуунуң «Хадылыг» дуржулга-будурулге ажил-агыйында машина-трактор септез станцияда часкы хову аждакчы-ның будурулу ажил чай-бачым чок. Мын-да чондуур станок, аккумуляторлар септе-селдир чер, мотор септез, дарганнар пех-тер аждакчал турар. МТС-ке бо үеде четир МТЗ-82 маркалыг чеди тракторну септеп үндүргөн. Коллективтиг ажилын машина-трактор станциязын эргелекчизи Шериг-оол Оюн бидиялг удуртуп турар.

Техника септез талазы-биле дуржулгалыг, бедик мергелдиг кижилер мын-да хөй. Оларны маңа адып көрөш. Мотор септезизи Кара-оол Оюл, демир чоң-дуур Гончал, Бузюк, өйкөч Михаил Хайнакчи оларнын шевер холдуун ш-оору мактап чугаалажар.

Артык кезектер айтырын кайда-даа нарнын, оларнын өртек-чүези аажок улгаткан, күш үнеди ыңды-ла амыр өзөс апарган болгай. Чамдык ажил-агыйларын бөгүндө берелдиг турар бир ай-тырыш ол. А мында кол и-женер Григорий Ондарнын тайылбырлап турары-биле алырга, часкы хову ажил-дарын организастыг чору-дамы-биле бичи-лаа шап-таразын болдуруу-биле ажил эгелдеринин мурнунда бар-ла аргаларын аждакчал тургаш, машина-техниканын септезизи көчүт хынам-чалыг арте чорудар соруга салдыган. Ынчангаш техника септезизи бо ажил-агыйда багай өзөс байдалды-дыр.

Ол-ла дуржулга-будурулге ажил-агыйынын үш ду-гаар хову бригаданын ажилын дуржулгалыг меха-низатор Анай-оол Салчак удуртуп турар. Бригаданын кижигинери часкы хову ажилдарына үнүптеринин мурнунда анаа хынамчалыг белеткенип, бар бүгү тех-ника анаа бурун-биле мөөң-неттинип, түвүшкүн чок аждакчыларын чеди алыр дээр бригаданын механиза-торлары тракторлар болгаш кокуг техниказын септе-тезизи септеге стан-цияда шүудалды бер-ген. Ынчангаш оларнын техниказы өй-шарыда белек болурунун баарылазы бар.

Михайл ОНДАР.
Таңды кожуу.

АНГЫ КҮРҮНЕ БУДУРУЛГЕЗИ

Тываның геология-шиңчил экспедиция-зын күрүне будурулгези кылдыр эле тургу-зар дугайында айтыргы Тыва Республи-канын Чазаның хуралына чугаалашкан, чогуур шийтирин хүлээп алган. Ынчангаш геология-шиңчил экспедициязы Краснояр-скинин геология экспедициязына хамаарыш-пас, ангы күрүне будурулгези болган.

Херек кырында аларгы, Тываның геология-шиңчил экспедициязы шада-ла кым-да-ла хамаарышпас, бодун баш минир будурулге боду берген. Бистин республика-нын даг үстүрүзүн буду-рулгелери бодуну кийрип алган орулгалы-биле оон ажил-чорудууларын эртен чылын ажаландырган. Эк-спедициянын агы веде бар кол фондустарын шимчээ болгаш шимчээс күч-шы-далды Красноярскинин геология коллективине кады, бир демин күжүндүгүн аждакчал тургаш, тургуска-ны бидиндир. Тываның геология-шиңчил экспедициязы бодунуң кол ажил-чоруду-газында ангыда алдын ка-зыл тывар аждык сөөлү үеде багай өзөс чорудуп ту-рар.

Бистин республиканын Президентин Ш. Д. Ооржак чоокта чаа Москвага чорашп Россия Федерациязын Чазаның Дарганын орадак-чызы күрүне ат-хөргөнгиниң даргазы А. Чубайска учу-ражып чугаалашкан, экспе-дицияны ангы күрүне буду-рулгези кылдырын дуржул-ган.

Бистин корр.

БАЙЫВЫС БЕ, БАГЫВЫС БЕ?...

Март 11-де Кызылдың му-ниципалдыг өчү-хөргөнгин башкаар комитет хоорайн чамак сэдип чедерин ком-мерция байдалына салдыр-гын конкүрүзүн организастап эрттирген. Анаа бир дугаа-рында саткан Ленин кудум-чүзүндө 42 дугаалыг ба-жында № 20 магазини 430 миллион рубльге оон күш-ажыкчы коллектив сэдип алган.

Дараазында хоорайн Кы-расноярская кудумчузу-нун 102 дугаалыг бажыны-нын адакы кадында «Мун үрүмктер» деп сэдип кон-курс байдалына сэдип турда, шүтү кымын-даа манаааны чүдү болуп, Магазини сэд-ип алыр дээр конкүрсе кырышкен деп сэдип алы-чыларын ийзи оон артуң 5 миллион чеди чонда-ла анаа оон ыңай кижиринде ойталат каапкан, а арткап бир сэдип алыкчы 5800 мун рубльге четкен. Оон түне-лиде чангыс арткап сэдип алыкчы — Саяногорск хоорайдан келген Валерий Се-менович Токал ол сэдипни 6 миллион рубль-биле сэдип алган!

Бөгүн 6 миллион рубль өр-тектиг чинк машина бези чок болгай. Бо сэдип алыкчыны ыңдыг улуг сэдип алыгы-биле «дүжү беринтер» удур-лаандык-биле таваржы, сэдип алганына айтыргы-лар-ла хөй. Хоорайнын му-ниципалдыг өчү-хөргөнгин баш-каар комитетинин бо тавар-жыгала олтуг-чингил баш-ажыкчы ары-биле ойнадып, каярладып алган маргыш чок.

Ол-ла сэдип алыкчы В. С. Токал оон мурнунда сэдип турган ол Ленин кудумчу-зүндө 20 дугаалыг сэдипни сэдип алыгына киришкен, анда өртөктө 430 миллион рубльге чеди алаан. Оон ол магазини 435 миллион рубль-биле оон күш-ажыкчы коллектив сэдип алган, Ын-чангаш чангыс ол-ла сэдип алыкчы чангыс хун иштине Кызыл хоорайнын төвүнде ийи улуг сэдип алыгы (бирээ-зи аш-чөм, бирээзи үстүрү барраанынын) сэдип ал-гаш, чыгы турган ыш-жакыл, Арта-ла бистин респу-бликанын хамаатчы эвес киж-и аан.

Чөргө ичаш бо байдал оон өскөрлөс чүве болза, бөдүң кижиге чү артып каарын чу-гаалаары берге апар чыдар өзөс ийиан. Ынчангаш бо бөгүнде Тыва Республиканын Президентин Чазан Дээди Хуралын депутатта-ры Кызыл хоорайнын, Ак. Довуратын болгаш кожуун-нарын чаргылары хуужу-

дугалыг чер-черде чоруп турарына кончү ханы кич-зөңгөй салбас болза хөргөк апарган. Оон-биле кады хуужу-дулга айтыргыларын өй-лөп турар хоойлуларыска эдиле-негелдери дораан амылдал киреривис база негетинип турар. Көрүңер даан — Албан, организация чедеринин күрүнеин ту-туруп каан бажынарны киж-илер хуужудуп алгаш, ол-ла бажынарны ол-ла орга-низацияларга азы крууге сэдипкан баар чоруктар эвээш өзөс болгай. Күрүне бодунуң-на берип каан ба-жынын катан база сэдип арынын орунга, ол-ла ак-ша-биле өскө бажы тутту-руп каар болза ажыкты бол-байн канчаар.

Үстүнде чугаалааныс «Мун үрүмктер» магазини хуужуларга бодунган час-тымыг хоорайнын муниципалдыг өчү-хөргөнгин баш-каар комитеттин даргазы Мерген Кыргысочу Анай-оолун кааскан эдил алы-да ам кончү бөгө. Ынчалза-да бодунган частыгыны эдил алыр дээр аждакчылар апаар. Чөгүм-на оон үжүн ол сэдипни сэдип алыр та-лазы-биле болуп эртен са-дып-сайгарыла. Кижилерин күш чок болдуруу-нын дугайында дилетин Кы-зыл хоорай чаргыларын даргазы З. Н. Сат Тыва Рес-публиканын Дээди арбитраж судуна кийрип, оон чылда-гаанарын тайылбырлаан.

Дээди арбитраж судунуң шийтири кандыг-даа болуп чүве болза, «1000 үрүмктер» сэдипни хуужутоканын ол талазын автобазанын В. Д. Тавризенниң холунче канчаар шийди бергени хуужу-дулга талазы-биле хары-салдыг органдарга сэдип-дөсө кончү улуг өртөктө болуң дээр болза-биле мун бичин чүдүл бижидим. Ын-чангаш бо улуг харысалга-дыг ажды-биле холбашкан киж-и бурузуну ыңдыг са-дып-сайгарыла конкүрсурун кончү хынамчалыг «еди катан хемчээш чангыс катан кезерин» күзөөр-ди мен.

Чкалов МАНДЫНЫЧЫ.
ТР-нин Дээди Хуралын депутаттай.

Депутат айтырыг көдүрүп тур

БАЙЫВЫС БЕ, БАГЫВЫС БЕ?...

ВИКТОРИЯ РУФФОНУҢ ТОНУНУҢ ӨРТЭЭНГЕ ДЕҢ

Депутат Ч. Мандыныч бо материалды редакцияга эк-зөүр-ле, Кызыл хоорайнын муниципалдыг өчү-хөргөнгин башкаар комитетинин дарга-зы М. К. Анай-оолче телефо-наш «Ындыг каттыргыч өртек-биле магазинер белекке берип олар орта улус си-лер бөз» дээрмге, ол «Силер журналисттер бизин бича деп турарыда, өскө улус бистин оон дора буруудал» диди. Кыскасы-биле чугаалаарга, өчү хооркомитетинин тала-зынан хоойлу хажытты-ман болуп турар. Харин-даа Мандыныч «Тыва Респуб-лика күрүне болгаш муниципалдыг будурулгелерин хуужуларын дугайында ТР-нин хоойлуларын ыңдыг чар-паш эвес, чөптү эвес чүдү-лери кезе шавар чаргыс-даа сөс чок болду. Кара эл-деп, Россия хоойлуларын бо-дал чокка дүжүрүп бижип алыр баш чачылдып хайы ол-ла болгай. Мен албан-мында үк хоойлун көрүп чү-дүр — ында үстүнде ышакш каярлашкынарга удур чүдү-дүр чок, мындагы таварыла-ларга күрүне өчү-хөргөнгин комитеттериниң эрге-ажы-лаа, камгалалы-даа көр-дүмүз, национал республи-канын хоойлулар-дур деп чүдө-дө бидинмес чоруд.

Канчаары ам? М. Анай-оолдун билдирининин бу-даар Арбитраж суду кандыг шийтир удурдурин болу-ла билдир ийиан, судка бажымын кылар эрге кымда-даа чок болгай. Ынчалза-даа ИХЯ-нын экономиктиг үлге-дигер-биле демисел чорудар килдинин кылдыр ажылы мында бар деп болаар мен. Чү дээр 4 сэдип алыкчы магазин өртөз 6 миллионга «доктадыл» алганын? Мында сүлүз бар бө? Вале-рий Семенович Токал деп ким-ми? Ол чүге хуужула «ка-дылдарчылар» чоруп турарыг кызылдың 3-4 четиди мага-зиниң сэдип хиде акша-хөргө-нгин анаа кайгы келгенд? Өчү өчү хооркомитетинге кел-геле бодун алыдын турарын турарыкчы кедерей, чу-

Надежда ЭРГЕП.

Өскө бир чижек. Тыва Рес-

Шенелде дуржулга

ДАЗЫЛГА — БУЯН - КЕЖИК

Эрэн жомукчу Мөрен суур чагырамы күрүнени долу хандырылыгына чурттап...

жизналык башкылар аразында сыйры харылаалык айкалдап туралар...

жыл-Алаакче 2 төлөз база четкеш келди. Анаа шенелден канчаар чүен эгелденди...

Уругларын музыка хөгжүмгө өөрчөлдүргөнү база чурк тумбурларына башкызы Орус-оол Туматович Сюктерма...

Ол чыгылган акша-биле бо чазын дага оолдар салып өстүрүп планнап турат...

БАШКЫГА ЙӨРЭЭЛ

Дакнай-оол Сержинмаевич Монгуш дөргөн чыдар аягы айкалдап мергежилге үзүк чок бараан болуу чорур дуржулгалык болгаш чорур башкыларын бирээси...

Тыва кижинин байы, чоргаарды аяк-төү даяр болгаш, Устүкү алааным хоочун башкы боду база он бир аяк-төүдү өт-бүленин башкы чорур-оолу Тур...

лекчез. Бодумуну хуумда бо башкыга хамаарып мыйдыг бодалым бар...

Түвексинер апарган мен. Ындыг-даа болаа үстүкүлерин үндүргөн чарымын чандыр бар арга бар эвес...

ЭСТИП ЧИДЕ БЕРБЕЗИН ДЭЭШ...

Сөс кырында тыва дылды камгаалар, оок грамматикалык тургузуун сазырадар...

турар, төрсө чоңуну төрөн дилын бичи-даа хүндүтүсч чок көрүп турарында...

Хостуг шакта

Улуг, бие мөөрейжиер Удур-дедир чыжип ойнаар. Узуу, кыска санан сапал, Ужуктуруп төсөр төвөөм...

БАШКЫЛАМ дуржулга солчулгазы

Россия Федерациязынын өөредилге сайыды Е. Ткаченко өөредилге номнарынын талазы-биле айтырганы Чазака тургускан...

РЮКЗАГЫН ЧУЪКТЕПКЕН СООНДА...

Алай кара чажымдан-а ачамнын аажк-чачын көрүп келген болгаш, бичин эчок чүв-ле дээш аякып, шыжыгып...

руу дээш бистер, уруглары ачыкка чоргарылып чорур бис. Ол дөр кыстың, бир оолдун ынак ачазы болушдан...

Алена МОНГУШ. «Шынын» культура болгаш өөредилге килдинин эртелекчиңи.

Тыва дыл — күрүне дылы

болгаш ам-даа ындыг. Өөреникчилери-даа, башкызы-даа, ному-даа шупту тыва турда бенин ынак-ла орус дыл кырынга башкылар ужураду...

пудуур деп ыныкыр «д» немем бичип турар мен. Мээндэ чазып турарым чалавас, ынакчагаш моон шынан тыпса чогуур...

«ТЕВЕНЕНИ ЧАЖЫРАРГА - ДАА...»

Редакциянын өөредилге килдинин поштагына башкы дугайында, оон буняныг аякыл-ижин мактаан, кыял-дөңдөн дончупл бижээн чагаалар хөй-биле көзүп турар...

Чажыраар дончулалы дээрзин Конституцияда айткан. Калды эки, эртемин эки билер болза, ара-дуржулгалык башкыдан өөреникчилер хөй чүмүдү билер алар деп боодар мен...

ӨГ-БУЛЕНИН САЛДАРЫ

Ада-не боттарынын аяк-төүдүнү кижизилдеген дээш күрүне мурунуга харысалгалык болуу дугайында Тыва Республиказын Конституциясында тодарай айткан болгаш...

Уруглар кижизилдеген, мезен дөргөн хире чыл башкылар келеш билерин-биле, чурттап турарында улуг хамаарык деп билер мен...

Доктугу ОНДАР.

Эмчи сумелеп, сагындырып, тайылбырлап тур

ГРИППТЕН КАМГАЛАНЫҢА

ГРИПП — бүгүдөгө билдингө халлавырлыг аары. Грипптен ылангыя бичин уруглар хөлчөк аарымчал. Уруг бичин болган тулму, анаа грипп аар дээр, каланнаашкын ургучул болгулар. Аарыгнын непередикчизин — вирус. Грипп вирусунун элээн каш хевирлери бар дээрин эртемденер тодараткан, оларны А, В, С деп үжүктөр-биле демделеп турар. Грипптен аараан соонун 1-2 чыл дуртуузда кичи оон ааравас имунитеттин апаар. Бичаала-даа чамдык кижилер грипптен ургучул-ле аары бээр. Оон чылаааны болза, кичи грипп вирустарынын чулге янгис хевирине улур туруштуг (имунитеттин) турганда болур. Грипптин вирусу тынар организмдин чымчак кытыгына чыгыр, өзүн көздүр. Вирус аары кижинин нараа-думазынга, дүлүзүнгө турар. Аарыг кичи чөдүргө, азырптарга, чуугаажап турар деп эвез азы хол тулушканда, ол ышак аарыг кижинин холуна турган эл-херексиди дамыштыр вирус калык кижилерге халлаар. Бичаалагы аарыг кичи баштайгы ийи хоонукта дыка халлавырлыг болур. Аарыгнын билдиртес үези элээн каш шактан ийи

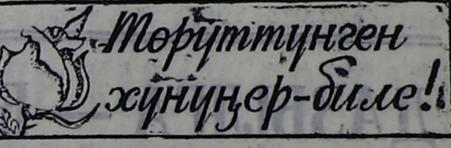
хонук чедир ургучулээр. Анаа турган уруг хеп-хевиртен шак чок апаар, бакы аарып, шырынар, хол-булу, мага-боду ыстаар, элдинин изин 39-40 градус чедер. Чамдык та уруг кузар, тыртар, дем-бээрээр-даа болур. Думчуктан хан төктүрү ховар эвез таваржыр. Грипптен 3-4 чык чөптөн уругларнын чамдыкта ишти аарып, кыжыктай-даа бээр. Грипптин бо буту демлектери яныз-бурч болулар. Аарааш, 2-3 хонганда кижинин думчунун суу төктүр, чөдүрү эгелээр (чамдыкта ыдыг болбай-даа баар). Кечигр боостан-дын чымчак кытыгы хула бээрлени оон улу чырылып, тынш лакыжаары база таваржыр. Дуне аарыг ууг хөлчөк кургак чөдүлдүг турар уеде он тынжыг бачимай берилээр. Улур чыккан уруг хөлчөк шыкманал, андалтылдулдерил-ле эгелээр. Уругтун үнү өткүт хевээр болур. Бичаалагы чартык шактан ийи шак чедир ургучулээр, оон соонда чөдүл на-дап, уругтун тынжыг ой-

тавында апаарга, ол ам кези удуур. Грипп чинк эртин турар болза, аарыг эгелээни-нин 3-4 хонунда эйт изини кудулап уругтун няти бай-далы экижири, думчук суу эвээжеп, чөдүрери намдай бээр, чөмгө хөөнүг апаар. Чамдыкта элээн каш (7 хи-ре) хонганда, грипп эрте берген ышак сагындырар, ыччак чөдүрү аарыгнын ийиги чалгыс өөскү болур. Бичаала кижинин элди катип изип бээр. Аарыг кижинин няти байдалы баксыраар болган грипптин буту демлектери катип көстүп эгелээр. Ка-даннаашкын ховар эвез та-варжыр: кулак аарып, өкпөгө делдирер, а чамдыкта мээ кал-ты база хула бээр. Чамдык уругларнын элдинин изини каш неделя дургүзүндө док-таамал 37,5 градуска турпу-лар, уруг ичкан калык эвез байдалыг чөдүрү, а калдык-тыр өске аарыгнын демлек-тери билдиртес болур. Грипп организмнин аарыгларга улур камгаланы аргазин кошка-лар. Бичаанга бир эвез уруг-лаа мунунда түбөрүкүлээр-

тап аары турган болза, грипп үезинде аарыг калданар бо-лур. Эмчилер грипптен уругларны колдуунда-ла ба-жынарнын арттырып каар. А бир эвез аарыг кижини эмнелгес чыттырар дээр болза, анаа дадаталкан, үе эрттирген херэ чок. Чам-дыкта грипп уругларга хеп-хевиртен аар дээртерин углас херек. Бичаала таваарылдаа чогугу хөмгө албас болза, аараан уруг 1-2 хонгаш өлүп болур. Чүгө эмнелге чөдүр-ени дээштиг эмнээрин чедип алар. Грипп вирусун идик-хепти, чоттун аржыылды, думчук аржыылды изип сугта хайы-ларга, изип илино-биле базарга, хорлуг, чүгүлгит сугта сугтага чүткөткөт-төр, грипптен кижинин кет-кен хевин, орун-дежэн арыг-лаар, чүгүн хептерин изип илин-биле базар, арыг-лаа иштин чүп, арыглар, агаарылы-ы чүгүлгит. Грипп үезинде ясли-салтарга, чыттыртып эм-нөө эмнелгеге карантин тургузар. Оон ангыла, 3-4 кат малядан кылган маска-

ны ажыглаар. Марлядан кылган маска тынш-биле ылгалыр вирустуң, микро-барын 90 хууун эрттирбес. Аарыгны баш удуур болдур-бас дие, кышкы, чаксы, күс-кү үелерде гриппке улур вакцина-тарылганы масса-лы-биле чөрдүр. Тарыккан кижилер беле ааравас, аары-за-даа, чинк эрттирер. Ол ышак эмнелге, салгы, тран-спорт, коммунал ажыл-агый-нын ажылдакчыларына гриппти болдурбас дээр ре-жиминин, интерферонуун грипп непертер турар үеде профилактикага база ажыг-лап турары ажыктыг бооп турар. 1994 чылда гриппти Рос-сияга непертерей болур деп маан турар. Бичаалагы ап-варь-февраль айларда, кол-дунда 3 халдан 14 хар назылг уругларга непе-регей болур. 1993 чылда бичтин Тыва Республикасынын итингиз-биле мун кичи грипптен аараан, оларнын аараанда бичини уругларнын саны (14 харга чедир) 805 кичи, 1 хар чедир

уругларнын саны 85. 1994 чылдын январьда Кызыл хоорайдан 6 кичи грипптен аараан, Танды ко-жуундан 8 кичи грипптен аараан. Бо хунерде Тыва Республикасынын санэпидхай-гаарал төвүнде гриппке улур А болган В деп кургаг вакцина бар. Сонуургалдыг организациялар ынаар барып, дугуржулга кылып болур. Бо хунерде республикада дифтерияга улур чога кам-галлап тарышкынарны кы-лып чөрдүрү турар. Бичаан-гы гриппке улур тарыла-ны оварымчалыг чөрдүрү чүгүлгит. Чүгө дие дифтеорияга улур тарышкыны биле грипп-ке улур тарышкыны аразы-га ыла-ла ийи айлан эвези эвез чө херек. Бичаанга спорт-биле өнүктөжил, суа-шымчакшынын доктаамал кылды — калыкшыды бы-жылаарынын бир чүгүлгит ар-газ. Ол ышакш чылдын дөрт үезинде таарышты кетине-ни база калыкшыды камга-лаар. Буруччал БИЧЕЛ. Эмчи.

Бичинг ававыс Кызыл-Уруг Кечил-оолвова ДОНГАК бо хунерде 70 харлаар. Ол хип дээр анык-чалым үезинде школага эге класстар башкылап, бичин янштарны үжүк-бичикке өөредип, кижизинерге бодуун эртем-билини хараманмай берип чоран. Аварыс Тыва АССР-нин ал-дарлыг башкызы деп атаа төлөнтп не, 2 оолдун, 4 кыстык авазы, 20 ажыг бичин оодларын болгаш кыстарын кырган авазы. Хостуг үелеринде холу куруг орбас, арбай-тарая хооруг, дүк эрпн, оон чажиттарны ажы-тедирге өөредип чоруур. Бичангаш төртүтүнгөн хуну-биле изип байыр чедирбишаан, көп дег бичыг кадыкшылды, аас-кежикти, үзүп назылап, ам-даа бичтин араваска курттап чоруурун күзедивис.

Ажы-чагы чызык-чагай, Ажыл дээде олут орбас, Эртем-билини биске берген. Эргин мыак ававышты Төрүттүнгөн хуну-биле Аас-кежик, өөрүшкүнү, Алгап-йөрээп сөнгөн тур бис! Өвүрүн Торгалыкта өвүнч ээзи Кенден Эргине, уруглары — Валера, Нина, Вадим, Анчымаа, Альбина; кенээттери — Лида, Шунта, күдээлери — Сергей, Роман, уругларын уруглары — Шунта 20 ажыг кичи.

Кызыл-Мажалык суурда чурттап чоруур улус өөредилгезинин хоочуну, ававыс Валентина Бегзеевна болган хей чылдарга улуртуп албан-дуужаалырга ажылдап чоран ававыс Василий Дуудукчинов МОНГУШАРЫН 50 харлааны-биле оларга чүрээтинин ханызыдан изип байырны чедирип тур бис! Уругу Шеней, оолдору Вова, Шангыш, керни Алевта, огулуун огул Буяндай.

САРЫГ-ШАЖЫН КАЛЕНДАРЫ

МАРТ 22, эрги сан-биле 10, вторник. Кызыл-Карак (Марс) сылдыстыг, 6 ак менгилиг, октарга олуттуг, кызылсымаар хой хуну. Эр мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг хун. Бөгүн ырак-узак оорунтарга кичээлгелгит чор-за эки, а эске чуну-даа бул-дур, кылып болур эки хун.

МАРТ 23, эрги сан-биле 11, среда, Уран-Хол (Меркурий) сылдыстыг, 5 сарыг менгилиг, суг олуттуг, сарыг мези хуну. Кыс мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Амдырал-биле холбаа-лыг чуну-даа кылып болур эки хун.

МАРТ 24, эрги сан-биле 12, четверг, Элирер-Хаай (Юпитер) сылдыстыг, 4 но-гаан менгилиг, даг олуттуг, сарыгсымаар дагаа хуну. Эр мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Чүдөн чери тургузар, дунда-ларкыг ун-дур, куду-дой эрттирп, келин алар. Чөвөр хөөр эр-тин мөчөзнер ажаар, хонук эрттирер, а ырак-узак оор-тарга кичээлр. Мал салды саарбас.

МАРТ 25, эрги сан-биле 13, пятница, Шолбан (Венера) сылдыстыг, 3 көк менги-лиг, ыш олуттуг, акыг хуну. Кыс мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Бо хун мал салды саарбас хун, а эске чуну-даа кылып, бү-дүр эки хун.

МАРТ 26, эрги сан-биле 14, суббота, Белдир-Дуун-кун (Сатурн) сылдыстыг, 2 кара менгилиг, аксымаар жа-ван хуну. Эр мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Хоорайга ажыл-херек бул-дур, мал-маган салды саар-нар, ырак оорунтарга атта-нар, чөвөр эртин, хонук кысыр, дой ылыр, салгы-саарылга таарышкан хун, номчууру, дыннаар хоруг-лу.

МАРТ 27, эрги сан-биле 15, воскресенье, хун сылды-стыг, 1 ак менгилиг, өг олуттуг, кара күске хуну. Эр мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг хиредил хун. Ог тигер, бурганга чүдүр, сүзүр арыг-лаар, чалалга баар эки хун, а кожери, мөчөзнер ажаары, келин айтырп, куду-дойга таарымча чок хун.

МАРТ 28, эрги сан-биле 16, понедельник, Ай сылды-стыг, 9 кызыл менгилиг, до-вурак олуттуг, карызымаар инек хуну. Кыс мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Чар-гы-чаалы кылбас, чер чок бас, эске чуну-даа кылып эки хун-дур.

МАРТ 29, эрги сан-биле 17, вторник, Кызыл-Карак (Марс) сылдыстыг, 8 ак мен-гилиг, демдир олуттуг, көк нар хуну. Эр мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг эки хун. Бөгүн куду дүжүрер, келин алары хоругтул, а эске кан-дыг-даа ажылды бүдүрдү, кы-лып болур, ырак-узак чо-руу эки хун.

МАРТ 30, эрги сан-биле 18, среда, Уран-Хол (Меркурий) сылдыстыг, 7 кызыл менгилиг, октарга олуттуг, көксүмээр тоолай хуну. Кыс мага-буттуг, өөрүшкү-манайлыг хиредил хун. Бөгүн мө-чөзнер ажаавас, чөвөр-хөөр эртин, хонук эрттирбес.

МАРТ 31, эрги сан-биле 19, четверг, Элирер-Хаай (Юпитер) сылдыстыг, 6 ак менгилиг, суг олуттуг, кы-зыл уду хуну. Эр мага-бут-туг, өөрүшкү-манайлыг хире-дил хун. Келин алары, куду-дой ылырды, мөчөзнер оор-ункушдары хоругтул, а эске ажыл-ууленин бүдүрдү, чо-гу-дур таарымчалыг хун. Мадон МОНГУШ.

Кызыл хоорай, Красноармейска кудумчузу 100. Индекс 667000.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Базыр (кол редак-торун ораакчызы), А. Б. Монгуш, М. Д. Оюн (харысал-галыг секретары), М. М. Саая (кол редакторун ораакчызы), В. М. Сат, Н. С. Эргеп. РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүдээп алыр чөр—3-34-26; кол редакторун ораакчылары — 3-33-91; 3-34-17; харысалгалыг секретары — 3-34-92; ораакчы-лары 3-45-93.

Солун редакцияда 5 катал үнер, Хемчээни 2 пардага амазы. Тиражи — 21.400. Индекс 54240. Чагы № 35-117.

Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт

СЫРЫЙ ХАРЫЛЗААЛЫГ ЧОРААНЫНЫҢ ХЕРЕЧИЗИ

Чоо-Хөл ортумак школанын доозукчузу, алдан чылдарда республикага чинк атлетикага база хаак-ка каш диктор чемпион, зона маргалаарынын киржичиги, спорттун хоочуну Магалар-оол Донгаков Биче-оолга тураскалган республика чөргелгит хаак маргалаады бо чылын ийи дугаар эркен.

Республиканын улуг кожуунуна — Улуг-Хем, Танды, Кызыл база Кызыл хоорайдан болган өске-даа чөрлер-ден шупту 45 хаакчы киришкен.

Бо нарын үеде спортчу ха-рылаа тулду, чыгы-чымчак сөс, эки күзүшкүн өргүп, бөт-бөттүрүн бичири чүгүлгит. Хоочун спортчунун чагаай алдыга, ажыл-инчи оворунга сактышкын-мөсөгү дөргө-ле, М. Д. Биче-оолга амдыралы, ылангыя, анык-өскөн-биле сырый харылзаалыг чораныны чурт херечизи.

Ол хун агаар соок, хады-мырал турза-даа, чаа-хөлдүр-лөр маргалаа көөрү-биле хей кичи чыгылган; спорт хоочун-нары, «аарыкчылар», өөреник-чилик база деткичи хал-дунма, дөргүл-төрдүр, чалаткан аал-чылар.

Байрыг ажыдышкына кожуунда спорт комитетинин даргазы Николай Шырап, Виктор Кыргыс, Мөнгө Чалам-ба, Станислав Сарбаахай, Маны Наскыл маргалааны эрттирерин таалаы-биле, бу-дүгө байыр чедирген. Эртен

чымгы маргалаанын чемпион-нары Николай Григорьев биле Чечена Монгуш маргалаанын тугун көдүргөн.

Эр улусту 15, оон соонда 5 км. дистанцияга херэжкени-нин хари угла салып чүдүргөн. Чартык шах хире үе эртенде Улуг-Хем кожуунун Ийн-Тал суурунда чорумал машиналар дозуп, оозалдан хаакчы келген. Судья коллегиязы Талбын Балаанайын дилээр хандырып, маргалааже кирген.

Спортчулар дистанцияга хал-ды турда, хоочун хаакчы Михаил Дугар-Сюрюн көрүк-чүдүргө, «аарыкчыларга» со-нуургалды-биле кынар мур-ны халып чоруурун, улгаттыр-чурар хаак оорунун картказы-нын мурунуга туруп алган, дураинап көрүп, микрофон дамчыштып тайылбырлап тур-ганы дылгалыгарга таарымча-лыг болган.

Чидиг демсел түп-елинде, эр улустан Николай Григорьев

чөмпюнаан — 1 шах 3 мину-та. Ийги чөдө Танды төлө-зи Олег Саят — 1 шах 4 ми-нута. Ушкунузда башка инсти-тудун студентин Орлан Салчак, Кызылда тууду ор-ганизациязын Василий Кыргыс, Чаа-Хөл кожуунун өр-түдүрүлген хоочун хаакчы Александр Сувакит олар база эки маннаан.

Херэже улустан башкы институтунун студентин Че-чена Монгуш чемпионнаан — 26 мин. 10 сек. Ийги чөдө Чаа-Хөл ортумак школанын доозукчузу, башкы институту-дун студентин Долаана Ман-чалмаа. Ушкү-дөрткү чөдө Кызылдан Ирина база Эва Масленникова ашакчылар ал-гаш, көрүкчүдери өөрүшкү-лүг адыш чаксаакшыныга утуктаган.

Хоочун спортчу М. Д. Биче-оолдун дөргүл-төрдери, хал-дунмазы, калы өөренип, ажыл-дап чоран эш-өөрү, чыгыс чер-чуртуугулар маргалаа-ны киржичилерин база аал-чыларын интернет столува-зына изип аш-чөм-биле хүн-дүлгүн. Школяны даштыгар залына маргалаанын байыр-лыг харажыг эркен.

Эр-херэже чемпионнарга тус-тузулда бирги чөргенин дипломнарын база ирттерни тынскан. Ийги чөдө элээ-ниге 15-15 муң рубльди, ушкү чөдө дээр 10-10 муң рубльди, дөрткү чөдө алган-нарга 5-5 муң рубль шангал-нары тынскан.

Маргалааже оозалдап кир-ген хаакчынын үези чемпион-дан 46 сек. оозалдап, ийги чө-дө үнө-даа, судья коллегия-зынын шиптири-биле, Талбын Балаанайга тускы шангалды тынскан. Ол ушкун Кызыл-дын төлөзи 54 харыг бу-чун хаакчы Анчыка Маалы, арат ажыл-агыйчы М. Дугар-Сюрюн, эми Д. Артына олар тускы шангалдары тысып, эки-биле калы өөренип, мар-гылааларга кирип, ажал-дап чоран үелеринин чорга-ранчыг, мунгарчыг-даа сак-тышкынарнын чыгылганнарга чугаалааннар.

Оон-биле калы спорттун илеспейлгит деткичин Чаа-Хөл кожуунун Ак-Туруг суму чагырганын даргазы Кара-оол Даспак маргалаанын эр-ткенни демделеп, республи-ка чөргелгит маргалаага Чаа-Хөл суму чагырганында, ко-жуундан-даа удуртукчуларын кээп көрбөзүннө элдесинге-ни илеспеткен. Шупту спорт-чуларга ол чедишкенин кү-зүлгү.

Ангар-оол САРБААКАЙ Дегүл ДЕМЧИК, Чаа-Хөл суур.

Хоочун спортчунун дигр чор-раанда чырык оворунга турас-калган хаакчы маргылааны ийи удаа билик денелге эр-тирген ораакчыларга, уау-тукчуларга, эш-өөрүге өөрүп четтиргенин кол деткичилер илеспеткенер.

Республиканын профэи-лелеринин спорт интилекчи-нин даргазы Кушак-оол Хо-валыг, Чаа-Хөл школанында күш-культура башкызы, хо-очун хаакчы Анчыка Маалы, арат ажыл-агыйчы М. Дугар-Сюрюн, эми Д. Артына олар тускы шангалдары тысып, эки-биле калы өөренип, мар-гылааларга кирип, ажал-дап чоран үелеринин чорга-ранчыг, мунгарчыг-даа сак-тышкынарнын чыгылганнарга чугаалааннар.

Оон-биле калы спорттун илеспейлгит деткичин Чаа-Хөл кожуунун Ак-Туруг суму чагырганын даргазы Кара-оол Даспак маргалаанын эр-ткенни демделеп, республи-ка чөргелгит маргалаага Чаа-Хөл суму чагырганында, ко-жуундан-даа удуртукчуларын кээп көрбөзүннө элдесинге-ни илеспеткен. Шупту спорт-чуларга ол чедишкенин кү-зүлгү.

Ангар-оол САРБААКАЙ Дегүл ДЕМЧИК, Чаа-Хөл суур.

Хомудалдыг чагаа

ЫНЧААР БАСТЫРГА БОЛУР БЕ?

«Шош соонда чүдүрүүн чыбас» деп үелер чугаа бар. Кызыла-даа... Бо чагаанын би-жирин хөрөөмө артып кал-ган киле албадатты.

Уенин агымнага элээп, өөм ишти-биле (чөпшээрел бижик-чи кичи) ийи-чылдыс чөк са-да бээр бис. Кызылдан хөп ко-жуун төптеринге база бар-гылар бис. Бо уадала, март 9-та, Бич-Хем кожуунун тө-вүрү Туран хоорайга бардыс.

Төвүнде базарыгашка кээ-риниске чүч-өс саткан уаус элээн болду, кыстарып туруп аар хире чер чок. Ам канчаар, кожа турар «Ашук» дээр вагон-салгыгыш чанынга тү-вүп, бараваныс делет ту-рувуста, кара «Волга» маши-на халдып келди. Оон канваз сөөктүг үш өр кичи үнүп келеш: «Бо бичин хуу са-дымыс-тыр оон девискээрин-ге турбанар!» деп мындаг.

Эскерениске аксы чыттыг эвизик кижилер болду. Би-рээзи машина иштинде олды. Ам канчаар, ыдыл-ла чүдө-дү дээр чүч-хөөвүс чагаан-гыш, базарыгышча улус ола-зынча сыйнып кирдиныс. Анаа бараваныс-тыр делет эгелеп турвааста база-ла кел-диныс. «А3-46» маркалыг машина база халдып келди,

иштинде база-ла канваз сөөк-түгүр долу болду. Баштай келгеннери: «Мында чүгө улуг өрөктүг чүвөлөр салдып тур-силер, чыдыг ширбирил-биле силерни ойдадыр болза эки!» — деп болду. Чөдө кан-ваз турарын хостуу ден-ди улус болду.

Эн-не келерер турганнага: «Бо канча бардын, кымын сывырып турарын ол? Кичи каяа-да чөрдүр, каяа-да са-дыл болур эргелик чүвө эвез-рини деп чугаалап чыгарып, ийи холу-биле хөрөөмдө се-герип алды. Оон-ла чөмүл эгелединыс. Өөм иштинде-даа, кыдыл калайлар-дан-даа алты-түвүп, бараваныс делет ту-рувуста, кара «Волга» маши-на халдып келди. Оон канваз сөөктүг үш өр кичи үнүп келеш: «Бо бичин хуу са-дымыс-тыр оон девискээрин-ге турбанар!» деп мындаг.

Эскерениске аксы чыттыг эвизик кижилер болду. Би-рээзи машина иштинде олды. Ам канчаар, ыдыл-ла чүдө-дү дээр чүч-хөөвүс чагаан-гыш, базарыгышча улус ола-зынча сыйнып кирдиныс. Анаа бараваныс-тыр делет эгелеп турвааста база-ла кел-диныс. «А3-46» маркалыг машина база халдып келди,

иштинде база-ла канваз сөөк-түгүр долу болду. Баштай келгеннери: «Мында чүгө улуг өрөктүг чүвөлөр салдып тур-силер, чыдыг ширбирил-биле силерни ойдадыр болза эки!» — деп болду. Чөдө кан-ваз турарын хостуу ден-ди улус болду.

Эн-не келерер турганнага: «Бо канча бардын, кымын сывырып турарын ол? Кичи каяа-да чөрдүр, каяа-да са-дыл болур эргелик чүвө эвез-рини деп чугаалап чыгарып, ийи холу-биле хөрөөмдө се-герип алды. Оон-ла чөмүл эгелединыс. Өөм иштинде-даа, кыдыл калайлар-дан-даа алты-түвүп, бараваныс делет ту-рувуста, кара «Волга» маши-на халдып келди. Оон канваз сөөктүг үш өр кичи үнүп келеш: «Бо бичин хуу са-дымыс-тыр оон девискээрин-ге турбанар!» деп мындаг.

Эскерениске аксы чыттыг эвизик кижилер болду. Би-рээзи машина иштинде олды. Ам канчаар, ыдыл-ла чүдө-дү дээр чүч-хөөвүс чагаан-гыш, базарыгышча улус ола-зынча сыйнып кирдиныс. Анаа бараваныс-тыр делет эгелеп турвааста база-ла кел-диныс. «А3-46» маркалыг машина база халдып келди,

«Кызылский» деп венсанутильзавод ажыл-агыйлардан болгаш хуу кижилерден алгы-кешти дараазында өрөктөгү хуу хүлээп ал турар: — этди-биле кады кештиң 1 килограммын өртээ — 30 рубль; — эъттиң 1 килограммын — 40 рубль; — сөөктү 1 килограммын 15 рубльге хүлээп алыр. Хүлээп алыр шактары — хунун-не, улуг-хунден ангыда, 8 шактан 20 шакка чедир.

«Менги» арат ажыл-агыйнын танмазы читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Сергей МОНГУШ, Кызыл хоорай.

БАЗА КАТАП КЕЛИЦЕР

Силерге бир дугаар чага-ны бичин өр бис. Бо чагаанын бичирин ужуруус болза, 1993 чылдын август айда бичин Арыскан суурга Тыванын су-ралыг хамнарынч бирээзи Владимир Сангакович Хо-валыг ачы-буан чедирп, аалдап келеш, сөс хонук ажалдаар.

Бо үе иштинде ол аарыг-аржык үлүстү хүлээп ал, улустун чиде берген мал-мага-нынин уг-шини хуваанак ду-зубы-биле ты берип, кауб-ка «Тывада сарыг шажынын хөдөлгөсчөк талаалар» деп делектинин база кылган. А кол-ла кылган ажылы: чүрүм үрөп чөрдүр база шиптиргеш кел-ген кижилер-биле агы чугаа-соок кылгаш, ол кижилерин багай ажы-чанын чаа шаап хамнаар кичи болду. Ол улус-тан артында акша-тегерик-даа албас. Бо хонук Арыскан суурга сөс хонук ажалдааны-нын соонда, бичин суурга чү-рум-даа үрээп кижилер ховар-тай берди ийи.

Бичангаш «Шын» солун таварыштыр Тыванын суу-ралыг хамнарынч бирээзи Вла-димир Хоавалыг оон ажыл-и-жинге экини күзөшкөн, ты-ва чоңуң дээр шак-ла ичнар кымык ажалдан чор деп ка-нып каалы. База катал аал-дан кээрин манал артымыс. Алаш-оол ДОНГАК.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН КУШ-АЖЫЛ БОЛ-ГАШ ЧОНУ АЖАЛГА ТУРГУЗАРЫ ЯМЫЗЫ-НЫН ДЫННАДЫ

Россия Федерациязын Чазанын 1994 чылдын февраль 3-теги № 61 доктаалына дууштур чоңуң ажылга тургузарынын Куруне фондузунун хемчээ-лин болгаш чоңуң ажылга тургузарынын күрүне фондузунга кинер дадырларнын хемчээлдерин база негелдерин (куш-ажыл телевиеринге херек кырында санал бергенине хамаарыштыр 2 хуу хемчээлге) 1994 чылдын 1 чартыныга хевээр арт-тырган.

Индекс 667000.

КИЛИДИСТЕР: нитиелгит амдыралы — 3-34-19; 3-34-98; үелгүр — 3-34-49; 3-36-73; көлөз ажыл-агый